

Рідкодубська Анна Анатоліївна
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Хмельницький національний університет, м.Хмельницький, Україна

ПРАКТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

В статті проаналізовано практичну спрямованість професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери. Зміст та структура професійної підготовки соціального працівника визначається програмою вищого навчального закладу, яка розробляється відповідно Державних стандартів освіти за даною спеціальністю. Згідно з ОКХ зі спеціальності «соціальна робота» виділяють такі компетенції: загальнокультурні, технологічні, діагностично-прогностичні та організаційно-управлінські.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній працівник соціальної сфери, практична спрямованість професійної підготовки, практична підготовка, зміст практичної підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери.

Вступ. На сучасному етапі розвитку соціальної сфери в Україні, одним з пріоритетних напрямків є проблема становлення професіоналізму працівників соціальної сфери, у процесі якого важливе значення відіграє практична спрямованість їх підготовки. Дана проблема є предметом наукових досліджень у працях І.Звереві, А.Капської, Н.Кривоконь, Л.Мищик, В.Поліщук, Л.Романішеної (Україна), у публікаціях російських дослідників (І.Зимня, Д.Павленок, А.Соловйов та ін.). І це зрозуміло, адже практична підготовка спеціалістів соціальної сфери – одна з умов якісних змін процесів державотворення України. На жаль, Україна має поки що небагато досвіду в підготовці таких кадрів. Це, значною мірою, пояснюється тим, що професійна підготовка фахівців соціальної сфери розпочалася у нашій країні тільки в середині 90-х років і пов'язана зі значними труднощами, які зумовлені, насамперед, відсутністю як практичного досвіду роботи в цій галузі, так і вагомих науково-теоретичних розробок з актуальних питань соціальної роботи й підготовки фахівців для соціальної сфери. При цьому актуальним стало обґрунтування практичної спрямованості підготовки майбутніх працівників соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років науковцями активно розробляються технології професійної підготовки різноманітних фахівців. Деякі аспекти вивчення практичної спрямованості професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери ученими, вирізняючи їх з-поміж проблем формування професійної компетентності фахівців цього профілю. Як стверджує І. Мигович, у різних навчальних закладах існують різні підходи до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. У ліцеях і коледжах готують соціальних асистентів, помічників і молодших спеціалістів, в інститутах – бакалаврів, в університетах – менеджерів і магістрів соціальної роботи і соціальної політики, у вищих навчальних закладах педагогічного профілю – переважно соціальних педагогів, юридичного профілю – правознавців і соціальних працівників [2, с. 39].

Метою статті є аналіз практичної спрямованості підготовки майбутніх працівників соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. В Україні виділяють такі етапи професійної підготовки: допрофесійна підготовка, яка здійснюється у загальноосвітніх закладах: школах, ліцеях, гімназіях, технікумах; у закладах додаткової освіти: будинках дитячої творчості, соціально-педагогічних клубах, гуртках, факультативах, групах помічників соціальних педагогів; у вищих закладах освіти: факультетах майбутнього соціального педагога, очно-заочних школах соціального педагога; у взаємодії «загальноосвітній

заклад - вищий заклад освіти», соціально-педагогічних класах, спеціалізованих класах з конкретного профілю, коледжах та ліцеях, школах майбутнього працівника соціальної сфери, що надає можливість працювати у закладах соціальної сфери: обслуговувати хворих, допомагати престарілим та самотнім клієнтам; після закінчення навчання у середньому професійному навчальному закладі випускник має можливість очолити: відділення обслуговування клієнтів дома, відділення денного перебування, відділення невідкладної соціальної допомоги та інші, що забезпечують обслуговування хворих, престарілих, самотніх клієнтів; після закінчення навчання у ВНЗ фахівці, залежно від ступеня професійної підготовки бакалаври або магістри, мають право займатися професійно-практичною, навчально-педагогічною або науково-дослідницькою роботою. Вищу професійну освіту можна отримати на базі повної загальної або середньої професійної освіти [6, с. 181].

Згідно з Законом України «Про вищу освіту», професійна підготовка – це здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю [1].

Професійна підготовка – це система організаційних і педагогічних заходів, що забезпечує формування в особистості професійної спрямованості знань, навичок, умінь і професійної готовності до професійної діяльності і здійснюється в рамках навчання в педагогічних вузах, університетах і на факультетах підвищення кваліфікації [5].

За визначенням Н.Дружиніна професійна підготовка має на меті прискорене придбання умінь та навичок, необхідних для виконання певної роботи, групи робіт; професійна підготовка не супроводжується підвищенням освітнього рівня студента [5].

А.Капська, аналізуючи деякі аспекти професійної підготовки соціальних працівників, виділяє здобутки, які вже напрацьовані у вищих навчальних закладах. Серед яких, здійснено розробку затвердження державного галузевого стандарту спеціальності «соціальна робота» (рівня вищої освіти «бакалавр» та «магістр») [3, с.15].

Україні притаманна своєрідність процесу становлення професії соціального працівника: офіційне визнання професії "соціальна робота" скоріше можна назвати юридичним оформленням того, що було вже нагороджене практикою, теорією, історією нашого народу. У цьому полягає особлива складність соціальної ситуації, в якій формується професія соціального працівника в Україні, а значить і система підготовки відповідних фахівців.

На основі державних галузевих стандартів спеціальності «соціальна робота» розроблені комплексні програми, які забезпечують рівні вищої освіти «бакалавр» та «магістр» за вимогами кредитно-модульної системи.

В Україні функціонують авторські школи соціальної роботи і соціальної педагогіки проф. А. Капської у м. Київ, проф. І. Мигович у м. Ужгороді, проф. С. Харченко у м. Луганськ, проф. Л. Міщик у м. Запоріжжя, «які порушили і розв'язали широке коло теоретичних і практичних питань, пов'язаних із створенням умов для соціального становлення особистості загалом і підготовки соціальних працівників до професійної діяльності зокрема» [там само]

Згідно з освітньо-кваліфікаційними характеристиками та освітньо- професійною програмою соціальний працівник має володіти фаховими знаннями з соціальної роботи, соціології, психології, знати законодавство, правові аспекти соціального захисту, теорії та методи соціальної роботи, наявні ресурси та методи їх використання; вміти спілкуватися та надавати інформацію, оцінювати потреби та представляти інтереси людини, підвищувати її можливості та сприяти розвитку, створювати «мережу допомоги» та керувати процесом допомоги. Зміст та структура професійної підготовки соціального працівника визначається програмою вищого навчального закладу, яка розробляється відповідно Державних стандартів освіти за даною спеціальністю. Програма підготовки складається із: соціально-гуманітарної, фундаментальної, природничо-наукової, загально-економічної підготовки, загально-професійної та практичної підготовки. Ми погоджуємось із думкою В. Поліщук про те, що «Практика має сприяти не тільки створенню оптимальних можливостей для використання студентами наявних знань, вмінь та навичок, але і давати можливість оволодівати новими. Практика також має надавати можливість студентам проявити себе, апробувати інноваційні технології та свої ідеї. Ефективність практики залежить не лише від вдалого підбору базових закладів з добре поставленою роботою та творчо працюючим персоналом, але і від психологічної готовності студентів до роботи в соціальній сфері. [4, с.125.]

Основними видами практики є ознайомча, волонтерська (навчальна), навчальна (у соціальних закладах та установах), фахова. У ході ознайомчої практики студенти мають навчитися: інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід; планувати власний робочий час; застосовувати комунікативні навички; дотримуватися меж професійної компетенції; плідно працювати в групі; аналізувати власну діяльність; керуватися етичними принципами та кодексом соціального працівника; інтегрувати теоретичні знання у практичний досвід; вирішувати конфліктні питання та застосовувати диференційований підхід до клієнтів.

У ході волонтерської (навчальної) практики майбутні соціальні працівники мають навчитися: організовувати на науковій основі власну працю, володіти методами психолого-педагогічного впливу; застосовувати в реальній ситуації засоби психолого-педагогічної діагностики, робити на їх підставі змістовні та відповідні висновки, здійснювати первинне оцінювання на підставі безпосереднього спостереження та результатів діагностичного матеріалу; оцінювати проблеми, потреби та переваги клієнта; визначати мету і завдання втручання; застосовувати навички ефективної педагогічної комунікації; плідно працювати в робочій групі; формувати і підтримувати професійні відносини, спрямовані на надання соціальної допомоги, педагогічного супроводу та психологічної підтримки; аналізувати власну діяльність; встановлювати робочі стосунки з клієнтом; дотримуватися меж професійної компетенції.

У ході навчальної (у соціальних закладах та устано-

вах) практики, студенти мають оволодіти вміннями: організовувати на науковій основі свою працю, володіти методами збору інформації, її збереження та обробки; укладати контракти; представляти та захищати інтереси клієнта; забезпечувати зв'язок між особистістю і середовищем; спрямовувати зусилля клієнта на вирішення його власних проблем; бути посередником між конфліктуєчими сторонами, вести переговори; вміння знаходити нестандартні рішення типових задач; застосовувати навички спілкування (слухати, спостерігати та інтерпретувати вербальну та невербальну поведінку, впливати на взаємовідносини між людьми в малій групі, працювати в ситуаціях неформального спілкування, завойовувати довіру клієнта); забезпечувати зв'язок між різними організаціями у наданні допомоги клієнту; оцінювати успішність втручання

У ході фахової практики студенти мають навчитися: визначати проблему в умовах, які склалися, перетворювати проблему на рівень завдань; визначати найбільш ефективні засоби вирішення соціальних проблем; з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки і заходи з оптимізації діяльності; використовувати діагностичний інструментарій, адекватний завданням і особливостям праці персоналу; інтерпретувати результати і виявляти можливості продуктивної діяльності; методично правильно проводити анкетування, тестування, соціальні опитування та моніторинги; поєднувати теоретичний аналіз соціальних проблем з їх оптимальним вирішенням. У процесі фахової підготовки майбутній соціальний працівник має набути навичок: організації праці; ділового спілкування, встановлення доброзичливих стосунків з колегами, використання технічних засобів професійної діяльності соціального працівника; навичок рефлексії, релаксації та самопомоги; навички здійснення психологічної характеристики особистості, інтерпретації психологічного стану.

Згідно з ОКХ зі спеціальності «соціальна робота» виділяють такі компетенції:

Загальнокультурні – здатність і готовність до оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, культурною міжособистісних стосунків, дотримання принципів людяності і толерантності. Соціально-психологічні – здатність і готовність особистості ефективно взаємодіяти з людьми в системі міжособистісних відносин і включає вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно визначати особистісні особливості й емоційний стан інших людей, обирати адекватні способи спілкування й реалізувати їх у процесі взаємодії.

Технологічні – здатність і готовність використовувати знання з технологій соціальної роботи у професійній діяльності, розробляти та впроваджувати програми соціальної профілактики, консультування, підтримки і супроводу окремої особистості та мікрогрупи.

Діагностично-прогностичні – здатність і готовність на основі спостережень і досліджень посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації прогнозувати результати навчально-виховного процесу з урахуванням найважливіших факторів становлення особистості.

Організаційно-управлінські – здатність і готовність розробляти системи заходів для забезпечення реалізації соціальної роботи та здійснювати управління процесами надання соціальних послуг, соціальної допомоги та підтримки клієнтів соціальних служб.

Відмітимо деякі компетенції, якими, згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою, має володіти випускник спеціальності «соціальна робота»: володіння державною та іноземними мовами; здатність формування світогляду, правильного розуміння сучасних проблем розвитку суспільства, людського буття, духовної культури практичного відображення в професійній діяльності світоглядних позицій; здатність до аналізу, оцінки, прогнозування соціальних процесів суспільно-

го життя. Розуміння основних етапів державно-політичного, соціально-економічного, духовного, культурного розвитку України в системі світового цивілізованого процесу та усвідомлення місця і ролі особистості у цих процесах; здатність встановлювати та підтримувати професійні стосунки з клієнтами; наявність етичної культури, здатність до вибору стратегії і тактики соціальної діяльності з урахуванням загальнолюдських цінностей; здатність використовувати моральні норми у практичній діяльності.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**: отже, зміст професійної підготовки майбутніх

фахівців соціальної сфери повинен включати наступні компоненти: 1) глибокий аналіз сучасного соціального розвитку і формування вміння давати об'єктивну оцінку соціальній політиці; 2) чітке уявлення і класифікацію інноваційних моделей, форм і методів власне практики соціальної роботи; 3) педагогічний процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери; 4) розробку теорій, концепцій, моделей і технологій, спрямованих на ефективну взаємодію майбутнього фахівця соціальної сфери; 5) розробку і реалізацію програм, що підвищують професійну мобільність майбутнього фахівця соціальної сфери.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про вищу освіту» (2984-111). – Київ: АТ «Книга», 2002. – 67с
2. Лукашевич М.П., Мигович І.І. Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 136 с.
3. Капська А.Й. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників / А.Й. Капська // Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім.О.Довженка. Серія: Педагогічні науки. – 2010. – №15. – С.12-16
4. Поліщук В.А. Удосконалення професійної підготовки соціальних працівників: виклики сучасності / В.А.Поліщук // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота / [редкол.: Козубовська І.В. (гол. ред.) та ін.]. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. – Вип. 22. – С.121–125.
5. Словарь по профориентации и психологической поддержке. Кемеровский областной центр профессиональной ориентации молодежи и психологической поддержки населения, Томский центр профессиональной ориентации. Н.Е. Дружинин. 2003. [Электронный ресурс] / Н.Е. Дружинин// Режим доступа: <http://esta2011.h16.ru/spravinf/slovar/Ditionair.html>
6. Чубук Р.В. Професійна підготовка соціальних працівників з використанням методу проектів / Р.В.Чубук // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. – Вип. 1. – 2014. –С.181-185

Стаття надійшла до редакції 14.04.2017 р.

Редкодубская Анна

кандидат педагогических наук, доцент
доцент кафедры социальной работы и социальной педагогики
Хмельницкий национальный университет, г.Хмельницкий, Украина.

ПРАКТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ РАБОТНИКОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ.

В статье проанализирована практическая направленность профессиональной подготовки будущих работников социальной сферы. Содержание и структура профессиональной подготовки социального работника определяется программой высшего учебного заведения, которая разрабатывается в соответствии с Государственными стандартами образования по данной специальности. Согласно ОКХ по специальности «социальная работа» выделяют следующие компетенции: общекультурные, технологические, диагностико-прогностические и организационно-управленческие.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий работник социальной сферы, практическая направленность профессиональной подготовки, практическая подготовка, содержание практической подготовки будущего специалиста социальной сферы.

Ridkodubska Anna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of Social Work and Social Pedagogy
Khmelnitsky national University, Khmelnytsky, Ukraine

PRACTICAL ORIENTATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORKERS

The article analyzes the practical orientation of professional training of future social workers. The content and structure of vocational training future social worker is determined by the higher education institution, which is developed in compliance with State educational standards of the profession. According to EQC, specialty "social work" there is the following competences: General cultural, technological, diagnostic, prognostic and organizational management. The content of professional training of future experts in social sphere should include the following components: 1) analysis of modern social development and develop an ability to make an objective assessment in social policies; 2) clear the concept and classification of new models, forms and methods in social practice; 3) the pedagogical process of professional training future experts in social sphere; 4) the development of theories, concepts, models, aimed at effective interaction in future social worker; 5) development and implementation of programs that enhance professional mobility future specialist of social sphere.

Key words: professional training, future social worker, practical training, practical training content of practical training of a future specialist of social sphere.